

УДК 35-027.21/22:005.57:[32:35.07]

Попович Наталя Григорівна
доктор наук з державного управління,
кандидат філологічних наук, доцент

ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ ДИСКУРС У КРИТЕРІЯХ КОНСТРУКТИВНОСТІ ТА ДЕСТРУКТИВНОСТІ

***Анотація.** Досліджуються особливості взаємовідносин «політика – адміністрація» у контексті їх комунікативної природи. Доводиться, що на ефективність політико-управлінської комунікації політичний дискурс безпосередньо здійснює як конструктивний вплив, так і здатен викликати деструктивні зміни.*

***Ключові слова:** державне управління, політико-адміністративні відносини, державно-управлінський дискурс, політичний дискурс, концепт.*

Попович Н. Г. Государственно-управленческий дискурс в критериях конструктивности и деструктивности

***Аннотация.** Исследуются особенности взаимоотношений «политика – администрация» в контексте их коммуникативной природы. Доказывается, что на эффективность политико-управленческой коммуникации политический дискурс непосредственно оказывает как конструктивное влияние, так и способен вызывать деструктивные изменения.*

***Ключевые слова:** государственное управление, политико-административные отношения, государственно-управленческий дискурс, политический дискурс, концепт.*

Popovych N. G. Public-administrative discourse in the criteria of constructiveness and destructiveness

***Annotation.** Study of features of the relationship between politics / administration is proposed in the context of their communicative nature. Proved that political discourse directly affects both constructive influence and can cause the destructive changes.*

***Keywords:** public administration, political-administrative relations, public-administrative discourse, political discourse, concept.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Державно-управлінський дискурс за своєю природою базується на дихотомічному поділі політика / адміністрування. Ця формула, сенс якої полягає в тому, що діяльність держави, розподілена на дві частини – політичні рішення та адміністративне виконання, – має постійно враховуватися як контекст аналізу трансформацій державно-управлінського дискурсу. При цьому саме в межах політико-адміністративних відносин слід шукати витoki як конструктивного його розвитку, так і деструктивних змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із проблеми охоплює коло праць науковців, які розробляли питання сутності політико-управлінської комунікації. Це зокрема Р. Водак, Ю. Габермас, Т. ван Дейк, М. Йоргенсен, П. Серіо, Я. Торфінг, М. Фуко, Д. Хаджер; В. Дем'янков, М. Ільїн. Науково-теоретичний аналіз сучасних теорій комунікації, їх вплив на формування нових соціальних відносин, з погляду комунікації – як системи взаємовідносин, форм, технологій і змісту контекстного дискурсу в публічному політичному просторі, здійснено й у працях вітчизняних учених (В. Голубь, В. Гошовська, Ю. Кальниш, В. Козаков, Г. Почепцов, О. Пухкал та ін.).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на всебічний характер зазначених досліджень, поза увагою учених залишаються можливості когнітивно-комунікативної методології дослідження політико-управлінських відносин, що дозволяє виявити причини низької комунікативної ефективності. Очевидно, що аналізу власне державно-управлінського дискурсу має передувати аналіз процесів, пов'язаних із розвитком насамперед політичного дискурсу.

Формування цілей статті. Мета статті – довести, що ефективність політико-управлінської комунікації, основні характеристики державно-управлінського дискурсу перебувають у безпосередній залежності від політичного дискурсу, який здійснює як конструктивний, так і деструктивний вплив.

Виклад основного матеріалу. Політико-адміністративна комунікація є комунікативною діяльністю, процесом обміну інформацією у сфері функціонування виконавчої влади. Дискурсивний підхід, комунікативно-когнітивна методологія дослідження процесів, що відбуваються в політико-адміністративних відносинах, дозволяє говорити про комунікацію не лише як про обмін інформацією, а швидше як про обмін смислами, що формуються в межах дискурсивних просторів [6].

Політичний дискурс є визначальним для формування комунікативного виміру політико-адміністративних відносин і загалом для публічної комунікації в суспільстві. Видається логічним виходити з широкого розуміння поняття «політична комунікація», уключаючи в нього все, що стосується світу політики. Вирішальним критерієм кваліфікування комунікації як політичної є її зміст і мета. Мета політичної комунікації відома – боротьба за владу. Зміст політичної комунікації зрештою також визначений і зводиться до публічного обговорення трьох фундаментальних питань (фактично питань влади): розподілу суспільних ресурсів; контролю за ухваленням рішень чи правом ухвалювати рішення (судові, законодавчі та виконавчі); застосування санкцій [11, с. 14].

Загалом характеристика політичного дискурсу пов'язується з основною його функцією – боротьбою за владу (агітація за владу, захоплення й утримання влади, її стабілізація) [1]. «Політичний дискурс розуміється як здійснювана в певних історичних і соціальних рамках інституційно організована й тематично сфокусована послідовність висловлювань, рецепція яких здатна виявляти певний очікуваний вплив на відносини домінування й підпорядкування в суспільстві» [4, с. 6].

Комунікація у сфері політики подібно до будь-яких інших комунікаційних актів переслідує насамперед три цілі: передання інформації, змінення думки та поведінки інформованих. Однак ключовим у цьому процесі, вочевидь, є управління поведінкою.

Як показують дослідження останніх років, сучасний український політичний дискурс в умовах реформування та модернізаційних змін виявляє мінливий, нестабільний характер. Як і вся сфера соціального, політичного, культурного, соціально-психологічного життя, він змінюється досить стрімко, проходячи смугу бурхливих трансформацій як конструктивного характеру, так і з наростанням певних деструктивних характеристик (деформацій дискурсу). У цих змінах можна виокремити два

процеси. Перший процес, як зауважує дослідниця О. Добрава, відбиває історично зумовлену специфіку розвитку сучасного політичного дискурсу, яка відзначається, по-перше, зростанням ролі політтехнологій у поточному політичному процесі і, по-друге, зв'язком сучасного дискурсу з офіційним радянським [2].

Відомий дослідник комунікативних процесів Г. Почепцов так характеризує політичний дискурс сьогодення: «Політичний дискурс функціонально спрямований на майбутній контекст. Якщо літературний дискурс розповідає здебільшого про минулі контексти, масова комунікація – про теперішні, то політичний дискурс розкриває, як воно має бути, яким воно буде, якими ми будемо. Майбутня орієнтація є дуже вигідною для політиків, оскільки її неможливо перевірити в сьогоденні... Дискурсивні особливості політичної фігури важать більше ніж інші її властивості» [7, с. 91].

Коло тем політичного дискурсу, як правило, охоплює як міжнародні проблеми в контексті процесів глобалізації, так і внутрішньонаціональні, однак тематика сьогодення визначена та не відзначається новизною. Ураховуючи роль дискурсу в політичному процесі, можемо зазвичай очікувати посилення на загрози або майбутні події, або обіцянки щодо майбутніх дій, теми моралі, гідності тощо. Досить типовим для політичного дискурсу є те, що посилення на сьогодення, як правило, негативні, а ті, що на майбутнє, – позитивні. Загалом політичний дискурс визначається його акторами й авторами, тобто політиками. Сучасний український політичний дискурс характеризується, з одного боку, невідповідністю слів і дій політичної еліти, наміром видати бажане за дійсне, приховати істинний характер своїх думок і мотивації вчинків і, з іншого, постійною зміною публічної позиції найважливіших політичних акторів з приводу тих чи інших подій.

Найбільш системно деформації політичного дискурсу проаналізовано українським дослідником П. Кузьмінім, який відзначає кілька фундаментальних недоліків. По-перше, сьогодні в Україні поки не побудовано ефективних каналів, а також технологій його проведення. По-друге, у дискурсі спостерігається розбіжність між словами й справами. Відзначимо, наприклад, дискурс ключових суб'єктів політичної влади: проведення реформ, підвищення рівня життя людей, боротьба з корупцією, формування середнього класу. У реаліях же для політиків – збереження або навіть посилення корупції в деяких сферах; байдужість до підвищення рівня життя більшості громадян і збільшення різниці в доходах між багатими й бідними; створення труднощів і перешкод на шляху формування середнього класу. По-третє, у змісті політичного дискурсу залишається відсутньою чіткість розв'язання багатьох актуальних проблем сучасного етапу розвитку українського суспільства: реформування правової й судової системи, правоохоронних органів, Збройних Сил; розроблення системи заходів подолання корупції; утвердження соціальної справедливості; реформування заробітної плати з метою стимулювання високопродуктивної праці; реформування житлово-комунального сектору та ін. По-четверте, політичному дискурсу української влади властива низька політична культура, невміння спілкуватися один з одним, прислухатися до «голосу народу» [5, с. 121-122].

У політичному дискурсі концепт влади, як базовий, є одним із ключових завдяки високому маніпулятивному та контролюючому потенціалу. Основними складовими концепту є панування (домінування), право, контроль (можливість контролювати), сила, вплив, примус, авторитет [9]. Усі ці складові відбивають поняття держави та системи державних органів, що реалізують державну владу (вища влада, влада уряду, рішення уряду, державний апарат, політична сила, повноваження). Комунікативну сутність політико-адміністративних відносин у найбільш загальній формі

можна визначити як очевидне домінування політичної складової політико-адміністративних відносин.

Тому державно-управлінський дискурс визначено нами як лексичну та смислову основу форм і змісту політико-адміністративної комунікації, що включає в себе текст, ціннісні засади комунікації, що набувають дискурсивної цілісності в рамках певної ситуації та детерміновані змістом політичних завдань.

Характер комунікативної основи політичного процесу в сучасних умовах змінюється і викликає зміни лінгвістичного апарату застосовуваних технологій. На особливу увагу заслуговують недостатньо вивчені українською наукою мовні механізми передання політичних смислів, які є основним засобом конструювання політичної реальності. Мовним матеріалом для аналізу політичного дискурсу постають продукти політичної діяльності, матеріали спеціалізованих видань, публікації у ЗМІ, що стосуються різних аспектів політики. Подібне розуміння дискурсу виявляємо в роботах французької школи аналізу політичного дискурсу. Згідно з М. Фуко дискурс – це синтез «уже-сказаного» і «ніколи-не-сказаного» [8, с. 27].

Політичний дискурс сучасності супроводжують дискурсивні маркери: діалог, консенсус, інтеграція, європеїзація, модернізація тощо, які є його спектральними складовими, або формами його вияву. Аналіз дискурсивних маркерів достатньо чітко дозволяє визначити наявні ідеологічні установки та політичні наміри авторів дискурсу – політиків.

Таким чином, основою практичного впливу владних дискурсів – як політичного, так і державно-управлінського – є стратегія комунікативної взаємодії з використанням потенціалу мови, стратегія, орієнтована на вплив щодо інших (об'єкти владного впливу). Ефективність маніпулятивних впливів у сучасній політиці України однак визначається не лише характером політтехнологій. Незважаючи на вирішальну роль у

політичних практиках акторів і авторів політичного дискурсу, не лише політики є учасниками в дискурсивному політичному полі [10]. З погляду інтеракції (безпосередньої взаємодії) під час аналізу дискурсу ми мусимо також урахувати різних адресантів політичних комунікативних подій, таких як громадськість (громадяни), народ (маси), соціальні групи та страти тощо. Вони стають учасниками дискурсу тоді, коли постають як політичні суб'єкти, що в перспективі має забезпечити розширення сфери політичного дискурсу і на цій основі – подолання тих його деструктивних характеристик (деформацій), про які говорилося вище.

Інший напрямок запобігання деструктивним змінам пов'язаний із характерними особливостями розвитку українського політичного дискурсу, властивими будь-якому політичному дискурсу європейського регіону. Ідеться про системні соціокультурні зміни в різноманітних сферах життєдіяльності, що спричиняють постійне оновлення тематики, актуалізацію нових образів, символів (наприклад, достатньо популярним і розроблюваним є сьогодні екологічний політичний дискурс).

Змінюються, перегруповуються соціальні групи як адресати дискурсу, відходять у минуле одні теми й образи, перетворюючись на кліше, і з'являються інші. Оновлюються прийоми, у зв'язку з розвитком техніки комунікації виникають нові засоби звернення до аудиторії, частина старих каналів відходить на другий план. Зазнала впливу й мова політичного дискурсу: лексика збагатилася термінологією, пов'язаною з політичним курсом сьогодення, з набуттям значущості ціннісних орієнтацій у суспільстві.

Трансформації політичного дискурсу України сучасного етапу відбивають трансформації суспільно значущих тем, сформованих соціально-політичним контекстом, що суттєво впливає на характер і зміст політичного дискурсу. Водночас він відзначається періодичною монотематичністю,

монологічністю, формальною демонстрацією готовності до діалогу та консенсусу.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, політичний дискурс відбиває політичні зміни різного спрямування, що відбуваються в Україні, тим самим викликаючи зміни в структурі політико-адміністративних комунікацій і, як наслідок, створюючи передумови як для конструктивного розвитку, так і для дискурсивних деформацій. Деструктивні явища в політичному дискурсі спричиняють деформації в дискурсі державно-управлінському, що стає однією з основних перешкод на шляху формування ефективної системи державної влади та відповідно й оптимального її функціонування. Конструктивний вплив політичного дискурсу в комунікативних процесах державного управління відкриває шляхи його вдосконалення, деструктивний – призводить до комунікативних деформацій, унеможливаючи оптимізацію політико-адміністративних відносин. Налаштованість на діалогічні відносини між дискурсами, з одного боку, та прагнення домінування й утримання влади в будь-який спосіб, з іншого, становлять два полюси розвитку політико-адміністративної комунікації, що спрямовує дослідження на доведення потреби увиразнення державно-управлінського дискурсу в межах цієї взаємодії.

Перспективи подальших розвідок. Суперечливий характер політичного дискурсу унеможливує його нейтральність. Проблема нейтральності політичного дискурсу проблематизує для суб'єкта управлінського процесу створення нейтрального бюрократично-адміністративного тексту. Суб'єкти дискурсів продовжують залежати від ідей, ідеологій чи принципів. У суб'єктному вимірі подолання комунікативних деструктивних явищ, спричинених впливом політичного дискурсу, можливе за умов формування належних менеджерських здібностей суб'єкта управління, поєднання певних комунікативних стратегій зі сформованими професійними якостями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Водак Р. Язык. Дискурс. Политика. Текст / Р. Водак. – Волгоград : Перемена, 1997. – 139 с.
2. Добрава О. Б. Ознаки сучасного політичного процесу в Україні [Електронний ресурс] / О. Б. Добрава // Наукові праці МАУП. – 2010. – Вип. 2(25). – С. 154–156. – Режим доступу до ресурсу : http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/prmaup/2010_2/pdf_files/154-156.pdf
3. Дрыгина Ю. А. Особенности и перспективы лингвистического исследования управленческого дискурса / Ю. А. Дрыгина // Современные проблемы науки и образования. – 2013. – № 5. – С. 568-573.
4. Константинова Л. В. Коммуникативный дискурс общества и власти как новый формат взаимодействия в процессе легитимации политических решений / Л. В. Константинова, А. А. Чупина // Вестник Поволжской академии государственной службы. – 2012. – № 1. – С. 4-10.
5. Кузьмин П. В. Политический дискурс власти и оппозиции в современной Украине: содержание, особенности, потребность обновления / П. В. Кузьмин // Вісник СевНТУ. – Севастополь : б.в., 2012. – № 136. – С. 119-124.
6. Попович Н. Г. Від дихотомії до конструктивної взаємодії дискурсів: горизонтальний вимір [Електронний ресурс] / Попович Н. Г. // Держ. упр.: теорія та практика. – 2013. – № 1. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej17/PDF/6.pdf>.
7. Почепцов Г. Г. Конструктивный анализ структуры предложения / Г. Г. Почепцов. – Київ : Вища школа, 1971. – 191 с.
8. Фуко М. Археологія знання / М. Фуко // Пер. з фр. В. Шовкун. – Київ : Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2003. – 326 с.
9. Шейгал Е. Власть как концепт и категория дискурса [Електронний ресурс] / Е. Шейгал – 2001. – Режим доступу до ресурсу : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/Article/scheig_vlast.php
10. Ball SJ. Politics and Policymaking in education: exploration in policy sociology / SJ Ball // Science in the 21st century: knowledge monopolies and research cartels / Journal of Scientific Exploration, 18, – New York : Routledge Bauer, НН, 2004. – P. 643-660.
11. Crimmins M. Talk About Beliefs / M. Crimmins. – Cambridge, MA: MIT Press, 1992. – 214 p.

Statement of the problem. The public-administrative discourse, by its nature, is based on the dichotomous division of policy / administration. This formula assumes that the activity of the state is divided into two parts – policy decisions and administrative performance and it should be taken into account in the context of the analysis of the transformation of public-administrative discourse. As part of the political-administrative relations need to look for the origins development of its as a constructive and destructive changes.

Urgency. The relevance of studies of the effect of political discourse in the communicative processes of related discourses, among its we highlight the

public-administrative discourse, formed the lack of expected effects of the reform of public administration.

The purpose of the article. The aim of the paper is to prove the effectiveness of political and administrative communication, the main characteristics of public-administrative discourse depend on the political discourse that provides a constructive and a destructive influence.

Our task was to study – to study of features of the relationship between politics / administration is proposed in the context of their communicative nature, to prove that political discourse directly affects both constructive influence and can cause the destructive changes.

Summary. The article examines the impact of the transformations of political discourse on communicative processes in the politico-administrative relations. Political discourse is crucial for the formation of the communicative dimension of politics-administrative relations and in general for public communication in society. The decisive criterion treatment of political communication is content and purpose. The purpose of political communication – the struggle for power. The content of political communication is formed around the three fundamental issues: the distribution of public resources; control over decision-making and to make decisions; the application of sanctions (the right to punish or reward). The main function is to ensure the seizure of power and holding it at. It explains the reasons for the dominance of the political component of the politico-administrative relations, and in the communication process - the manipulation of information by changing thoughts and behaviour informed. The modern Ukrainian political discourse in terms of reform and modernization changes detects volatile, unstable, thus reflecting the intention of the political elite: a mismatch of words and actions, concealing the true nature of their thoughts and actions of motivation, constant change of public position. On the other, systemic socio-cultural changes in various spheres of life cause constant updating themes, updating of new images, symbols. The language of political

discourse is changing: the vocabulary is enriched with the terminology associated with the political course, with the acquisition of the importance of value orientations in society.

Conclusion and outcomes. Thus, the political discourse reflects the political changes of various kinds, what occur in Ukraine, affects to the structure of the political-administrative communication, activates processes of erosion of discursive boundaries, creates prerequisites for the development of a constructive discourse and deformations in the discourse. The destructive phenomenon in the political discourse cause effects of deformation in the discourse of public-administrative and has one of the main obstacles to creating an effective system of public power, and, respectively, its optimal functioning. Constructive influence of political discourse in communicative processes of public administration opens the way to improve it, destructive – leads to communicative deformations, excluding optimization of politico-administrative relations.